

**ROZHOVOR S AUTOREM
A DVA MEDAILONKY
O ČESKÝCH
SURREALISTECH**

**DESMOND MORRIS
(ŽIVOTY SURREALISTŮ)**

Morris během práce na obraze *The Processional* ve svém londýnském studiu, 1960.

DESMOND MORRIS JE JEDNÍM Z POSLEDNÍCH ŽIJÍCÍCH SURREALISTŮ. V roce 1948 se konala jeho první samostatná výstava, v roce 1950 vystavoval v Londýně spolu s Joanem Miróem. Od té doby dokončil více než 2700 surrealistických výtvarných děl a o jeho práci bylo vydáno osm publikací.

V sedmdesátých letech 20. století začal po delší odmlce zase vystavovat. Jeho samostatná výstava se konala v Londýně a později v Paříži, Amsterdamu, Ostende, New Yorku, Lisabonu a jinde. Celkem jich bylo uspořádáno více než 55. Každoročně vystavuje v prosinci v Taurus Gallery nedaleko svého doma v Oxfordu. Jeho díla jsou součástí veřejných sbírek v Anglii, Skotsku, USA, Itálii a Izraeli.

Nevíme, proč jeho dílo dosud nebylo k vidění v žádné z českých galerií, ale pevně věříme, že se to brzy změní. Za nás, nakladatelství Bourdon, cítíme velkou radost a čest, že můžeme české kulturní scéně přispět takto, českým vydáním díla Desmonda Morrise o životech a tvorbě mnoha inspirativních osobností 20. století, především dvacátých a třicátých let.

Desmond Morris žije vlastně tak trochu dvojí život. Na veřejnosti je znám coby zoolog a vědec zkoumající lidské chování. V mládí se mu nedařilo prodávat svá díla, a tak započal kariéru zoologa, ale nikdy nepřestal malovat. Napsal více než 60 vědeckých knih a účinkoval ve více než 500 televizních programech. V soukromí byl však celoživotním surrealistickým umělcem, který svá první surrealistická díla vytvořil už jako teenager během druhé světové války.

„Coby organizované umělecké hnutí se skupinovými setkáními, diskusemi a výstavami začalo surrealistické hnutí upadat brzy po konci druhé světové války. Zdaleka však nebylo mrtvé a většina hlavních surrealistů, byť rozdělena, pokračovala ještě mnoho let ve vytváření uměleckých děl. Kromě toho se objevila generace mladších surrealistů a i dnes, ve 21. století, zůstává surrealismus aktivní silou, která přežila všechna ostatní specializovaná umělecká hnutí, jež rozkvetla v estetických rebeliích počátku 20. století,“ poznamenává Morris.

„Co se mě osobně týče, svou první surrealistickou výstavu jsem měl v roce 1948 a podařilo se mi zažít konec organizovaného hnutí. Nějaký čas jsem měl příležitost užít si hlasitých debat na skupinových setkáních a nekonečných argumentací o jemnějších bodech surrealistické filosofie, ale pak se to všechno začalo k mé nelibosti vytrácet. Po druhé světové válce nálada úsporných opatření a zotavování se znamenala, že surrealismus vyhasl. Umělecká díla se neprodávala a hlavní centrum surrealismu v Británii, London Gallery vedená Edouardem Mesensem, zavřela. Abych přežil, zvolil jsem si jinou cestu, stal

*Jen ptáci
slyší světlo
cítí písňe
mohou ochutnat rytmus dnů
a přát si, aby lístky času
opadaly*

Only the Birds / Jen ptáci – báseň ze sbírky Desmonda Morrise *Headworks*,
vydané v roce 2014 v limitované edici 200 ks podepsaných a očíslovaných výtisků.
Překlad básně Zuzana Malina Černohousová

jsem se zoologem, ale nikdy jsem nepřestal malovat a i dnes, o sedmdesát let později, jsem činný ve svém ateliéru. Mnoho dalších surrealistických umělců také zůstalo aktivní dlouhou dobu po oficiálním rozpuštění skupiny. Možná jsme již nebyli pevně semknutým organizovaným kruhem, ale samostatně jsme všichni pokračovali v tvorbě.“

Surrealistické texty psal Morris jen vzácně, nicméně je známo celkem 80 básní. Všechny jsou shromážděny ve sbírce *Headworks* a doprovází je nedávná řada obrazů, které vznikly v posledním čtvrtletí roku 2013. Sám tyto texty popsal jako „různé poznámky vytvořené při vzácných příležitostech, kdy mé vizuální představy ustoupily surrealistickým slovům“.

V současnosti je tedy Desmond Morris ve svých devadesáti letech jedním z posledních několika málo přeživších takzvaného „heroického“ období surrealistického hnutí, které skončilo v roce 1951, právě v době, kdy on začínal tvořit. Znal osobně mnoho surrealistických umělců a jejich pestré životy jej fascinovaly. Nikdy předtím o nich nepsal, dává přednost zachování hranice mezi svým psaním a surrealistickou činností. Poslední rok však cítil potřebu učinit z tohoto pravidla výjimku, čímž vznikla tato kniha.

ŽIVOTY SURREALISTŮ, přeloženy Denise Kostomitsopoulosem, byly vydány 30. března 2018 a speciální edice této brožury s medailonky o Štyrském a Toyen a rozhovorem s autorem, v limitovaném počtu 200 ks, je naším dárkem a pocoutou Desmondu Morrisovi a jeho neutuchající aktivitě i v úctyhodném věku devadesáti let.

S DESMONDEM MORRISEM O ŽIVOTĚ I SURREALISMU

Co vás motivovalo k sepsání těchto biografí, jak jste dosáhl čísla 100 a jak moc jste spjat s jednotlivými umělci?

V minulosti jsem vždy udržoval hranici mezi surrealistickou činností a psaním knih. Pokud jste surrealistický umělec, vaše práce musí vycházet z nevědomí a je chybou snažit se ji historicky nebo vědecky analyzovat či zkoumat. Ale začalo mi připadat, že by byla škoda nezaznamenat své poznatky o surrealistických umělcích, které jsem poznal v minulosti. Jsem nyní jedním z posledních přeživších surrealistického hnutí, moje knihovna je plná knih o práci surrealistických umělců, ale já jsem si přál vědět, jaké žili životy a jak tyto ovlivnily jejich tvořivost. A tak jsem se posadil a začal sepisovat jejich příběhy. Nechtěl jsem rozebírat jejich umění, ale prostě o nich psát jako o lidských bytostech a popsat způsob, jak žili – jejich lásky a jejich nenávisti, jejich úspěchy a neúspěchy, jejich dobré vlastnosti a jejich špatné vlastnosti. Jací byli tito umělci, kteří vytvořili tak úchvatné obrazy a sochy?

Jak možná víte, moje kniha o surrealistech byla původně mnohem delší. Psal jsem stále více a více biografí, až jsem jich nakonec napsal 95. Můj nakladatel Thames & Hudson mne pak požádal, abych číslo zvýšil na 100, což jsem učinil. Potom ale bylo rozhodnuto, že kniha by byla příliš velká a že se do ní zahrnou jen nejvýznamnější surrealisté. A tak, aby zbytek životopisů neskončil ve smetí, umožnilo mi nakladatelství vydat je v malé knize, která bude bez ilustrací a bude limitována jen 100 výtisky. Tato kniha, s titulem *69 Surrealists*, již vyšla a jeden výtisk vám posílám. Zahrnul jsem sem jen surrealisty, kteří byli výtvarnými umělci a vytvářeli obrazy, sochy nebo surrealistické konstrukce. Vynechal jsem surrealisty, kteří jen psali knihy, básně či pamflety nebo se soustředili jen na filmy či fotografie.

A zmiňuji ji také proto, že *69 Surrealists* obsahuje dva české umělce – Toyen a Štyrského, kteří se podíleli na činnosti české surrealistické skupiny

ve třicátých a čtyřicátých letech. Je škoda, že nakladatelé z Thames & Hudson nevybrali tyto dva umělce do své knihy, ale alespoň se moje texty o nich neztratily. Budu rád, když je dostanete k českému čtenáři.

V poděkování v knize *Životy surrealistů* píšete, které z nich jste měl příležitost poznat osobně. Některá z těchto jmen ve výběru knihy nejsou? Znamená to, že jsou v *69*?

Z umělců, kteří jsou v knize *Životy surrealistů*, jsem znal osobně Eileen Agarovou, Francise Bacona, Alexandera Caldera, Conroye Maddoxe, Edouarda Mesense, Joana Miróa, Henryho Moorea a Rolanda Penrose.

Z umělců, kteří jsou v knize *69 Surrealists*, jsem osobně znal Toniho del Renzia, Lea Dohmena, F. E. McWilliama, Oscara Mellora, Juliana Trevelyana a Scottieho Wilsona.

Jak jste si vybral Toyen a Štyrského? Máte k nim také nějaký osobní vztah? Mám na mysli jakýkoli vztah v nějakém období vašeho života. Oba emigrovali do Paříže a byli činní na mezinárodní úrovni, takže možná byli jen oni dobře známí v cizích zemích, je to tak?

Ano, jsou to dva čeští surrealisté, kteří jsou nejvíce známí mezinárodně. Toyen je nejslavnější a znal jsem ji a obdivoval její práci mnoho let.

Navštívil jste někdy Prahu? Nebo jste tu vystavoval nějaké své obrazy?

Bohužel ne. Prahu, která je tak krásným městem, jsem chtěl navštívit odjakživa, ale nikdy se mi to nepodařilo.

Plakát k výstavám Joana Miróa, Desmonda Morrise a Cyrila Hamersmy v London Gallery E. L. T. Mesense, únor 1950.

Téma letošního pražského veletrhu knihy je 20. století a vy jste ho skoro celé prožil. To je úchvatná zkušenost. Moc rádi bychom vás tady měli coby hosta, ale možná již necestujete, je to tak?

Na začátku května mám vernisáž nové výstavy v Londýně, takže ten měsíc nebudu schopen pražský veletrh navštívit. A, bohužel, ve věku devadesáti let už ani necestuji. Moje žena a já jsme se potkali v roce 1949 a svatbu jsme měli v roce 1952. Byli jsme spolu tak dlouho, že jsme nyní jako „jedna osoba“. Je nyní upoutána na lůžko s artritidou a já se o ni každý den starám a neopustil bych ji, byť na jediný den, abych cestoval do zahraničí. Víc než šedesát let mi vařila, ale nyní je na mně, abych jí připravoval jídlo. Stále se to teprve učím, a ona tedy netrpí jen artritidou, ale také mými ubohými pokusy o vaření.

Nevím, co na to říci. Je v tom tolik krásného a silného, zároveň to sdílíte s takovou lehkostí a vtipem. Jak jste to dokázali, že váš vztah nejen pře-trval, ale je stále tak hodnotný, téměř sedmdesát let?

Mohu mluvit jen sám za sebe. Měl jsem neuvěřitelné štěstí, že jsem se jako mladý muž zamiloval do někoho, kdo nebyl jen krásný a inteligentní, ale také si užíval naše společné noci a měl rád umění a zvířata. Opravdu jsem nemohl mít větší štěstí.

Jak se vaše žena jmenuje?

Jmenuje se Ramona.

Je to Španělka?

Ne, není Španělka, ale její jméno pochází z písničky, která byla populární, když se narodila.

Budeme tedy realizovat rozhovor touto cestou e-mailové komunikace a vytěžíme z něj co nejvíc. Pokud vám nevadí se mnou komunikovat takto, bude to pro mne nejlepší způsob, jak vás a vaše životní okolnosti lépe poznat.

Narodil jste se, když surrealistické hnutí začínalo. Cítil jste se v raném věku s ním nějak spjat? Kreslil jste nebo maloval v raném věku určitým způsobem, snil jste jakkoliv zvláště o světě, přemýšlel o něm nějakým konkrétním způsobem?

Během druhé světové války jsem byl školákem a věděl jsem, že pokud bude válka trvat dostatečně dlouho, obléknou mne do uniformy a budou po mně

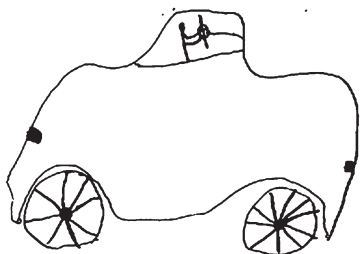
Morris se svým obrazem *The City*, během výstavy v London Gallery, 1950.

chtít, abych zabíjel lidi. Měl jsem tak hrozný strach z toho, že dospělí zdánlivě tráví veškerý svůj čas vzájemným vražděním, že jsem se stal rebelem. Ale moji rodiče mne během mého dětství velmi milovali a to znamenalo, že jsem se nemohl stát destruktivním rebelem. Musel jsem se stát tvůrčím rebelem. Učinil jsem to několika způsoby. Otočil jsem se k lidskému druhu zády a jal jsem se studovat jiná zvířata. Tak jsem začal být zoologem. Co se hudby týče, otočil jsem se zády k zavedené tradiční a klasické hudbě a zamiloval si jazz. Své první peníze jsem si vydělal coby bubeník v jazzové kapele. Ve školní knihovně jsem objevil knihu o surrealistech a byl jimi ihned fascinován, protože i oni byli rebelové. Své první surrealistické kresby jsem vytvořil v roce 1944, kdy mi bylo 16 a stále jsem chodil do školy. Naštěstí pro mne válka skončila, když mi bylo teprve 17, a tak jsem se vyhnul bojům, ale přesto jsem musel narukovat do armády. Můj první rok na vojně byl nejhorším rokem mého života. Pak se mi podařilo získat pozici učitele umění na vojenské škole, což jsem dělal jeden rok před návratem do civilního života. Bylo to během onoho druhého roku v armádě, kdy se mé surrealistické malování stalo hlavní náplní mého času a měl jsem svou první výstavu. Po odchodu z armády jsem šel na vysokou školu studovat zoologii, ale nadále jsem maloval a byla mi uspořádána první výstava v Londýně s Joanem Miróem, v roce 1950. V té době jsem neuspěl s prodáváním svých obrazů, a tak jsem se živil jako zoolog. Ale vždy jsem měl ateliér a v soukromí jsem pokračoval v surrealistické malbě. Další výstavy pak přišly až v sedmdesátých letech a tehdy lidé konečně začali má díla kupovat. V posledních deseti letech života jsem prodal více než 800 svých obrazů, takže jsem se nakonec dožil toho, vidět se jako „sběratelský kus“.

Možná jste jako malý kreslil či přemýšlel v určitém stylu, který se přirozeně rozvinul do činností, jimž jste pak věnoval svůj život.

Když jsem ještě chodil do školy, začal jsem psát fantazie – příběhy o jiném světě, ve kterém jsem se pohyboval a žil. Říkal jsem, že jsem na „třetí straně plotu“. To právě tam jsem prozkoumával imaginární místa a zvláštní tvory, se kterými jsem se tam setkával. O mnoho let později jsem napsal fantazijní knihu o tomto světě jménem *Inrock*. Vyšla v roce 1983 a druhé, rozšířené a ilustrované vydání je z roku 2013. Mluvilo se o tom, že by tento fantazijní příběh mohl být zfilmován, a já stále doufám, že se to stane.

Maminka řídí auto, dětská kresba, Šimonek Matyáš Černohous. (Desmond Morris: „I love the drawing of you driving a motorcar!“)

Jak jste se dostal k pozorování dětí a opic při kreslení? Jaký to má podle vašeho názoru vztah k surrealistické malbě?

Coby zoolog jsem přišel na to, že jeden americký vědec dal šimpanzovi tužku a papír a zvíře na papír nakreslilo nějaké znaky. Když jsem se později přesunul do londýnské zoo, abych tam začal točit televizní programy o zvířatech, pracoval jsem s mladým šimpanzem a rozhodl se zjistit, zda by tohle zvíře také kreslilo na kus papíru. Uchvátilo mne, jak byl svými kresbami fascinován, a podporoval jsem ho v malování. Pracoval

velice intenzivně a řval, když jsem se ho pokusil zastavit předtím, než byl sám hotov. Dělal jen abstraktní malbu, ta však měla pečlivou kompozici, se kterou začal experimentovat, zkoušel různými způsoby aranžovat linie, které maloval. Demonstroval první fáze estetické kontroly a to mne fascinovalo. V roce 1957 Institute of Contemporary Arts (ICA) v Londýně uspořádal výstavu jeho díla a já o něm napsal knihu jménem *The Biology of Art*. Také jsem napsal studii o způsobu, jakým se dětské umění vyvíjí od velice raného věku.

Mimochodem, kresba tvého syna se mi moc líbí.

K jaké události se váže vaše první opravdová zkušenost se surrealistickou skupinou? Byla to výstava s Joanem Miróem?

Moje první setkání se surrealistickou skupinou umělců proběhlo, když jsem odešel z armády a šel v roce 1948 studovat zoologii na Birmingham University. Tam jsem se setkal se surrealistou Conroyem Maddoxem a vstoupil do sku-

piny, kterou kolem sebe shromáždil. To byla má první zkušenost, účastnit se všech těch argumentací a debat, které se odehrávaly v rámci surrealistických kruhů. Pak jsem se v roce 1949 setkal s Edouardem Mesensem a Rolandem Penrosem v Londýně a poznal tamní surrealistickou skupinu. Následujícího roku, 1950, mi Mesens uspořádal mou první výstavu v Londýně společně s Joanem Miróem.

Věřím, že svými myšlenkami a slovy a následně činy pomalu vytváříme svůj život a svět kolem nás, takže vaše dětská mysl musela být mimořádně bohatá a činná, aby se oddala tak široké škále toho, co je možno studovat a pochopit.

Měl jsem štěstí brzy v životě studovat svět zvířat a rostlin, protože je tak bohatý, co se tvarů a vzorů týče, a pochopil jsem je způsobem, který mi pomohl vytvořit surrealistické obrazy v mých malbách. Nikdy jsem nemaloval přírodní svět bezprostředně, příroda však měla nepřímý dopad na mé kompozice. Také mne fascinovalo prehistorické a kmenové umění a studoval jsem ho na celém světě. Během svého života jsem navštívil více než sto zemí, kde jsem hledal nové vizuální zážitky.

Procestovali jste hodně zemí. Které země vás nejvíce obohatily a inspirovaly? Které místo, pokud takové je, ve vás vyvolalo úzkost? A které kmeny vás nejvíce vzaly za srdce?

Když jsem byl mladý, kvůli druhé světové válce bylo obtížné cestovat a já si slíbil, že předtím, než zemřu, navštívím více než sto zemí. Jsem šťastný, že se mi to podařilo dříve, než jsem zestárl příliš na to, abych mohl podnikat daleké cesty. Navštívil jsem 107 různých zemí. Bylo to pro mne velmi hod-

Morris a Miró, během návštěvy Joana Miróa v Londýně, 1964. Fotografie pořídila slavná fotografka Lee Millerová.

notné ve dvou směrech. Když jsem psal knihy o lidském chování, měl jsem zkušenosti s mnoha různorodými lidskými kulturami a mohl jsem čerpat ze svých pozorování po celém světě. Také jsem měl možnost studovat mnoho různých druhů umění v různých kulturách.

Mou oblíbenou částí světa je Jižní Pacifik, kde jsem na menších ostrovech našel lidi nádherné a se způsobem života, který byl tak poklidný a příjemný, že zbytek světa vypadal ve srovnání s tím velmi ustaraně.

Máte nezměrné životní zkušenosti a vědecké znalosti, procestoval jste mnoho zemí a celá ta dlouhá léta studujete lidské chování. Jaký je dle vašeho názoru největší rozdíl mezi dnešní dobou a dobou počátku 20. století? Mám na mysli oblast tendencí společnosti a politiky či náboženských tendencí, tendencí dnešních mladých generací.

Když jsem byl mladý, společnost byla mnohem striktnější a byla velká zábava rebelovat. A to jak v umění, tak ve společnosti. Protože dnes je vše dovoleno, je velice těžké pro mladého umělce být opravdu rebelem. Proti čemu se mohou vzepřít?

Morris před svým studiem na Maltě s obrazem *Greenery pastimes*, 1971.

Do politiky ani náboženství jsem se nikdy nepletl. Politici by se měli prostě a jednoduše zabývat pouze tím, jak efektivně řídit naše složité společnosti, namísto toho, aby se zaobírali nekonečnými souboji ega a dávali na odív své postavení. A náboženství? Ta měla s nástupem 21. století zcela vymizet. Jsou naprosto zastaralá, ale dokážou se stále držet a způsobovat nekonečné konflikty.

Jen pro představu, kde vlastně žijete? V Londýně, nebo na venkově?

Posledních 45 let žiji se svou manželkou v domě v Oxfordu naproti jedné z vysokých škol a před mnoha lety jsem koupil sousední dům a přeměnil ho na ateliér a knihovnu. Oba domy jsem propojil dlouhou chodbou a v jednom žiji a ve druhém pracuji.

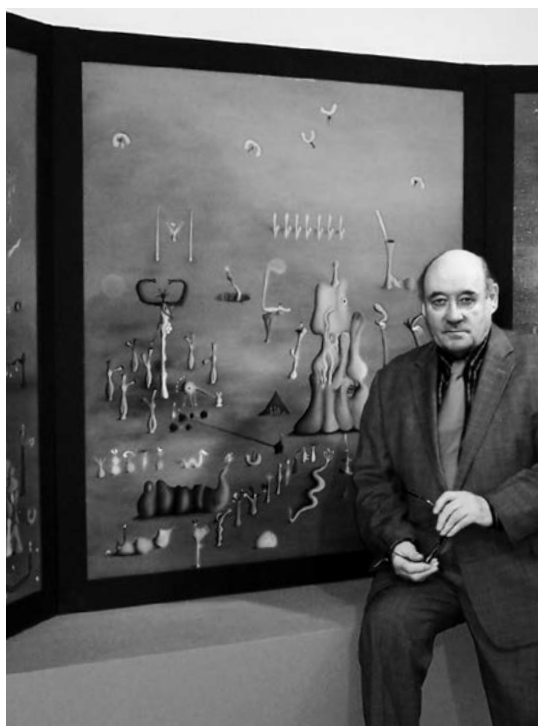
Kdysi jsem žila v Devonu, v Kingsbridge, a bylo to místo mého srdce. Pamatuji si některá místa, jako bych po nich šla nyní. Pěšinu podél pobřeží, útes a maják Start Point a cesty přes Cornwall na Land's End. To je vlastně část Anglie, kde se surrealisté scházeli, že ano? V Cornwallu?

Krajní jihozápad byl vždy jednou z nejkrásnějších částí Britských ostrovů. St. Ives v Cornwallu byl důležitým střediskem moderního umění a v dnešní době tam Tate otevřela galerii. Navštívil jsem Cornwall několikrát ve čtyřicátých a padesátých letech a měl jsem to štěstí se s několika umělci setkat. Ale hlavní centra surrealismu v Británii byla vždy Birmingham a hlavně Londýn.

Proč někteří surrealisté (možná kromě Miróa) měli divoké sklony a tolik různých partnerů? Vyplývá to z toho, že čerpali z nevědomí a byli mnohými přirozeně přitahováni, toužili být inspirováni na hlubší úrovni všemi, kdo byli kolem? Je sexuální chování surrealistů nějakým způsobem směsí divokých sklonů a nutkání „objevovat a být fascinován vším okolo“, ale zároveň potřebou stabilní lásky, opory v partnerovi? Jak vnímáte tento rozpor mezi touhou po stabilní rodině a zároveň po svobodě být si blízký s více protějšky? Prospělo by společnosti být svobodnější, ale uvnitř našich stabilních vztahů?

Otázky, které mi kladete o milostných vztazích a lidské rodině, jsou těžké a podrobně jsem o nich psal ve svých předchozích knihách. Pokusím se odpovědi krátce shrnout:

Protože má lidský druh tak těžkou rodičovskou zátěž, v průběhu evoluce se u nás vyvinulo párové pouto jako způsob zdvojnásobení rodičovské péče. Naši starodávni předci se začali zamilovávat a vytvářet si silné spojení

Morris s jedním ze svých nejvýznamnějších děl v Mayor Gallery v Londýně, 2004. Majiteli triptychu jsou manželé Wulffovi z Palmy na Mallorce.

k sexuálnímu partnerovi. To vytvořilo základ rodinné jednotky. Milující připoutanost matky a otce rodinné jednotky se stala vrozenou vlastností našeho druhu a podařilo se jí přežít i v abnormálně přelidněných lidských společnostech moderní doby. Další zvláštní lidskou vlastností je však silná zvědavost ve vztahu ke světu kolem nás. Právě tato vlastnost nás učinila tak vynalézavými a umožnila nám vybudovat komplexní civilizace. Bohužel, v kontextu sexuálního chování v nás tato zvědavost budí chuť zjistit, jaké by to bylo milovat se s novým partnerem. Tak se pohnutky vytvářet trvalí párová pouta a touha prozkoumávat nové

vjemy dostávají do vzájemného konfliktu. Tím se párová pouta hroubí. Když jsme žili v malých kmenech, před mnoha tisíci lety, se nejednalo o velkou potíže, ale dnes, když jsme obklopeni tisíci lidmi, je mnohem jednodušší ukojit touhu po sexuálních novinkách, což se často dostává do konfliktu s milujícími vztahy dlouhodobých párových pout a rodinných jednotek.

A teď pár drobných otázek na vaše setkání a kontakty se surrealisty. S Picassem jste se tedy nesetkal? Byl sice blízkým přítelem Joana Miróa, se kterým jste měl blízký kontakt, ale všichni tři jste se nikdy nepotkali? Dostal však jeden z obrazů od šimpanze Conga, je to tak?

Bohužel jsem zmeškal příležitost setkat se s Picassem, ale on o mně věděl a ano, vlastnil jeden obraz od mého šimpanze Conga. Když se ho jeden novinář zeptal, co si myslí o Congově obraze, Picasso na něj skočil a kouzl ho – jako by tím říkal, že on a opičák jsou na stejné lodi!

Když jsem byl v roce 1967 jmenován ředitelem Institute of Contemporary Arts v Londýně, Picasso řekl: „Aha, to je dobrý nápad!“

Miró mne přišel v Londýně navštívit a strávil se mnou den. Dal jsem mu obraz šimpanze a on namaloval dva pro nás – jeden pro mou manželku a jeden pro mě. Dobrá výměna!

Znal jste nějakou z múz či milenek Pabla Picassa? Byla Dora Maar, fotografka, jednou z nich?

Bohužel ne. Neznal. Znal jsem jak Lee Millerovou, tak Eileen Agarovou a proslýchalo se, že něco měly s Picassem, ale nedá se to potvrdit.

Miluji Mallorcu. Při poslední návštěvě Palmy jsem náhodně vystoupila z autobusu u muzea a sídla Fundació Pilar i Joan Miró, kde je sbírka umění založená Joanem Miróem a jeho manželkou Pilar. Navštívil jste někdy Mallorcu, coby oblíbené místo umělců?

Ano, byl jsem tam několikrát. Při jedné příležitosti jsem navštívil Joana Miróa v jeho domě, abych mu přinesl dárek k narozeninám. A v méně dávné době jsem byl při několika příležitostech právě v tomto Institutu Miró. A náhodou je tomu tak, že nejdůležitější ze všech mých obrazů patří sběrateli, který žije ve městě Palma. Je to veliký triptych, který jsem dokončil před několika lety. Majitelé triptychu jsou Kelsey a Michael Wulffovi.

Poznal jste některé surrealistické fotografy? Například fotografka Lee Millerová, manželka pana Penrose, byla také ve vztahu s Manem Rayem, je to tak? Máte osobní zkušenost nebo něco, co byste o ní chtěl říct? Použili jsme fotografii Nusch Éluardové, kterou daroval Man Ray Lee Millerové k příležitosti narození jejího jediného dítěte, v naší jiné

Desmond Morris,
The Gathering, 2004.
Triptych.

„Vždy existuje jeden další obraz, který chci namalovat.“
Desmond Morris jako surrealistický malíř, 2016.

knize, *Pařížanky* od Anne Seby, která je příběhem o životě Pařížanek ve čtyřicátých letech 20. století. Je plná surrealistických jmen.

Jediní slavní fotografové, které jsem znal, jsou: Lee Millerová, David Bailey, Patrick Lichfield, lord Snowdon a Henri Cartier-Bresson.

Lee byla manželkou mého nadřízeného v ICA (Rolanda Penrose) a znal jsem ji velice dobře. Byla vynikající fotografkou a pořídila mnoho snímků se mnou s Miróem v Londýně. Mohu vám je poslat, pokud je budete chtít použít. Dala mi svolení s nimi svobodně nakládat.

Napsal jsem úvod k jedné knize fotografií od Davida Baileyho. Patrick Lichfield s námi bydlel na Maltě, kde mě fotil pro jeden časopis. Lord Snowdon navrhl Snowdonovu voliéru v londýnské zoo, když jsem tam byl i já. Když jsem byl v ICA, pořádali jsme výstavu fotografií Cartier-Bressona, které se osobně zúčastnil.

Držely ženy kolem surrealismu nějak pohromadě, nebo byly rivalkami a žárlily na sebe kvůli všem těm překříženým vztahům, které měli se stejnými muži?

Většina z nich se k sobě chovala přátelsky, ale některé z nich byly samo sebou rivalky.

Desmonde, pokud by někdo v Česku, v Praze chtěl uspořádat výstavu vašich obrazů, jaká je možnost to učinit?

Kdyby to byla neprodejní výstava ve veřejné umělecké galerii, šlo by to pravděpodobně dojednat, protože jedna sběratelka má více než 150 mých obrazů a již jednou propůjčila svou sbírku galerii v Lisabonu na výstavu

v Portugalsku. Počítám, že by svou sbírku půjčila znovu, pokud by dopravu a pojištění zařídila dotyčná galerie.

To bychom si moc přáli vidět zrealizované.

Zapomněl jsem ti odpovědět na otázku ohledně mých výtvarných děl. Tady jsou všechny podrobnosti:

Za 74 let mezi léty 1944 a 2018 jsem vytvořil 3205 uměleckých děl, z nichž 2044 je umístěno v soukromých sbírkách a 17 ve veřejných galeriích.

Díla v soukromém vlastnictví jsou v Anglii, Walesu, Skotsku, Irsku, Francii, Belgii, Holandsku, Dánsku, Švédsku, Německu, Švýcarsku, Itálii, Španělsku, Portugalsku, Izraeli, Spojených státech, Portoriku, Kanadě, Austrálii a na Novém Zélandu. Díla ve veřejných galeriích jsou v Anglii, Skotsku, Itálii, Izraeli a ve Spojených státech. Některá z mých výtvarných děl jsou stále vystavena a na prodej v galerii v Oxfordu (Taurus Gallery, 16 North Parade Avenue, Oxford OX2 6LX, UK).

Moje další samostatná výstava bude otevřena nyní v květnu 2018 v Londýně, v Redfern Gallery ve čtvrti Mayfair, při jejíž příležitosti Thames & Hudson také uvede knihu – anglické vydání – *Životy surrealistů* (*The Life of the Surrealists*). Výstava potrvá do 9. června 2018.

Jak se vaše hlavní priority a názory, věci, které považujete za nejdůležitější, změnilo od vašeho mládí do nynějška? Máte hodně projektů, které byste chtěl završit a sdílet, nebo jste v klidu a cítíte, že každý den děláte, co je prostě možné, již bez očekávání a velkých plánů?

Nejsem nikdy spokojen s tím, co jsem udělal. Vždy existuje jeden další obraz, který chci namalovat, a jedna další kniha, kterou chci napsat. Takhle to bylo více než 70 let. Myslím, že je to možná moje neukojitelná zvědavost, co mne udrželo naživu tak dlouho. Stále pracuji do čtvrté hodiny ranní a pomýšlení na to, že bych měl odpočívat a zvolnit, se mi moc nelíbí.

**Posíláme tisíce dobrých přání, aby vám vaše zdraví dovolilo vše,
co si dále přejete žít a rozvíjet.**

S úctou

Zuzana Malina Černohousová

— nakladatelství Bourdon —

Desmond Morris ve svém studiu
v domě v Oxfordu, 2011.

JINDŘICH ŠTYRSKÝ

ČECH • Zakládající člen Skupiny surrealistů v ČSR, která vznikla v roce 1934.

NAROZEN: 11. srpna 1899 v Čermné u Kyšperka (dnes Dolní Čermná)

MÍSTA POBYTU: Dolní Čermná 1899; Praha 1922; Paříž 1925;

Praha 1929; Paříž 1935; Praha 1935

VYSTAVOVAL: První výstava Skupiny surrealistů v ČSR, galerie Mánes v Praze, 1935

PARTNERKA: Toyen (Marie Čermínová) 1922–1942

ZEMŘEL: 21. března 1942 v Praze

ŠTYRSKÝ BYL VEDOUcí POSTAVOU SKUPINY SURREALISTŮ V ČSR, která byla vytvořena v Praze roku 1934. Na Západě není příliš známý, protože jeho život skončil předčasně, když ve věku čtyřiceti dvou let utrpěl smrtelný infarkt.

Tento umělec, hluboce obdivován Andréem Bretonem, vytvořil sérii silně erotických surrealistických obrazů, často koláží. Dnes bychom je považovali jen za mírně pornografické, ale ve třicátých letech 20. století musely být šokující. Na mnoha z nich byla vagína nebo ztopořený pyj, občas ve vzájemném styku. V obrazech genitálií nebyla žádná dvojznačnost, byly zcela explicitní. Někdy byly dokonce tak prominentní, že narušovaly kompozici, zasahovaly do jemnějších vizuálních paradoxů, které kolážemi vznikaly. Jako by se seuchtivý školák zatoulal do ateliéru Maxe Ernsta, přikradl se k jeho stolu a vlepil lechtivé výstřižky do koláží, na kterých zrovna pracoval.

Zdá se, že v průběhu třicátých let překvapivě nebyl cenzurován ani zakázán, ale po vypuknutí války a obsazení Československa nacisty byly všechny formy surrealismu, erotické nebo jiné, oficiálně zakázány coby zvrhlé umění.

Štyrský se narodil v malém českém městě na konci 19. století a vystudoval v Praze na Akademii výtvarných umění. Když jednou trávil prázdniny na jugoslávském ostrově Korčula, náhodou se tam setkal s českou umělkyní, později známou coby Toyen, která se stala jeho životní partnerkou. V roce 1925 odjeli společně do Paříže, aby se nadýchali revoluční atmosféry, jež ve městě mezi mladými umělci panovala. O tři roky později bylo Štyrskému nabídnuto místo divadelního režiséra v Praze a spolu s Toyen se vrátili do vlasti.

Jejich přátele v Praze fascinoval těsný a intenzivní vztah, který se mezi Štyrským a Toyen vyvinul. Mluvili o nich jako o „surrealistickém hermafroditovi“. Štyrský měl svou femininní stránku a Toyen, která se o sobě vyjadřovala jako o „něm“, zase maskulinní. Zdálo se, že se jim podařilo vyměnit si své genderové role. Jeden z pražských surrealistů řekl o Toyen, že byla mužnějším členem páru a že Štyrský byl „její duše a ženský prvek“. Štyrský, jak si povšimli, v sobě měl „zdánlivě něžnou a bukolicky ženskou stránku“.

V prostředí pařížských surrealistů začaly Štyrského fascinovat romány markýze de Sade a po svém návratu do Prahy se rozhodl podniknout cestu ke zřícenině de Sadova hradu ve Francii, s úmyslem fotografovat to, co zbylo z proslulého markýzova domova. Jeho záměrem bylo znovu vybudovat de Sadův věhlas:

„Markýz de Sade, jeden z největších myslitelů a literární ztělesnění 18. století... Jeho obrovské dílo získalo své náležité ocenění teprve dnes a jeho zakázané jméno, zahalené po celé 19. století hněvivou legendou, bylo teprve nyní plně rehabilitováno.“

V roce 1934 patřil společně s Toyen mezi zakládající členy surrealistické skupiny v Praze. Na Andrého Bretona dělala jejich činnost hluboký dojem – především pak skutečnost, že pilně překládali jeho spisy do svého rodného jazyka. Když ho pozvali na návštěvu, rád pozvání přijal a vzal s sebou svou manželku Jacqueline a přítele surrealistu Paula Éluarda. Jak později tvrdil, dostalo se jim triumfálního přivítání, po němž Breton pronesl řadu pečlivě plánovaných přednášek. Éluard napsal domů: „Žijeme tady nádherně... Blouznivé uctívání a náklonnost.“ André Breton pronesl, že návštěva u Štyrského je „jedna z nejkrásnějších vzpomínek mého života“.

S takovou reakcí ze strany francouzských návštěvníků není překvapivé, že v roce 1935 byl Štyrský vřele pozván, aby se vrátil do Paříže a podílel se tam na surrealistických aktivitách. Bohužel, když dorazil, začalo se mu horšit zdraví a vážně onemocněl. Kvůli jeho slabému srdci o něm jednou někdo řekl, že se „vznáší mezi životem a smrtí“.

Štyrský se vrátil do Prahy, kde se po nacistické invazi ocitl surrealismus mimo zákon a umělec musel odejít do undergroundu. Nevedlo to k úpadku hnutí, spíše naopak. Surrealismus v ilegalitě se šířil stále dál, protože ho mladí lidé začali chápat jako symbol svobodného tvůrčího myšlení. Je smutné, že během tohoto dění, na samém vrcholu války v roce 1942, Štyrský utrpěl další srdeční infarkt – tentokrát smrtelný. Pokračování v české surrealistické tradici, kterou započal, zbylo na jeho partnerku Toyen.

TOYEN

ČEŠKA • Zakládající členka Skupiny surrealistů v ČSR, která vznikla v roce 1934.

NAROZENÁ: 21. září 1902 v Praze jako Marie Čermínová

MÍSTA POBYTU: Praha 1902; Paříž 1925; Praha 1929; Paříž 1947

VYSTAVOVALA: První výstava v Paříži v Galerie de l'art contemporain, 1926

PARTNEŘI: Jindřich Štyrský 1922 (až do jeho smrti 1942); Jindřich Heisler 1947

ZEMŘELA: 9. září 1980 v Paříži

TOYEN SE NARODILA NA PŘELOMU STOLETÍ V Praze jako Marie Čermínová, své rodné jméno však nepoužívala. Nechtěla být známa jako žena-umělkyně, ale jako umělec a tečka – a slovo Toyen je bezrodé. Je zkráceninou francouzského *citoyen*, což znamená občan. Toyen nosila vlasy ostříhané nakrátko, často se oblékala do mužských šatů a mluvila o sobě v mužském rodě.

Od raného mládí byla rozhodnuta nehrát tradiční ženskou roli. V šestnácti letech zpřetrhala všechna pouta se svou rodinou a začala žít nezávislým životem, obklopena podobně smýšlejícími přáteli. Považovali se za anarchisty a odmítali buržoazní konvence.

Toyen studovala na Uměleckoprůmyslové škole, kterou absolvovala v roce 1922. V létě toho roku odjela na prázdniny na jugoslávský ostrov Korčula, kde se seznámila s Jindřichem Štyrským, rovněž mladým českým umělcem. Štyrský byl jejím partnerem až do své předčasné smrti v roce 1942, kdy mu selhalo srdce. V roce 1923 se oba připojili ke skupině pražských avantgardních umělců, tvorba Toyen v té době byla ovlivněna kubismem.

V roce 1925 Toyen se Štyrským odjeli z Prahy a následující tři roky strávili v Paříži, kde nasávali podnětnou atmosféru revoltujícího uměleckého světa. Vytvořili zde nový, částečně abstraktní umělecký směr, nazvali jej artificialismus a roku 1926 měli v pařížské galerii výstavu. Ve druhé polovině dvacátých let však v Paříži vrcholilo surrealistické hnutí, které ovlivnilo jak Toyen, tak Štyrského, takže se po návratu do Prahy stali spoluzakladateli Skupiny surrealistů v ČSR. Artificialismus byl zapomenut.

Štyrský, který prostřednictvím surrealistů objevil de Sada, se vydal na pouť ke zřícenině markýzova hradu, Château de Lacoste, kde nafotil řadu

snímků rozvalených zdí a zarostlých opracovaných kamenů. Na Toyen tyto ponuré motivy udělaly hluboký dojem a začala je začleňovat do svých obrazů.

V roce 1935 navštívil Prahu André Breton a mezi ním a československými surrealisty vzniklo těsné pouto, které však přetrhala druhá světová válka a Bretonův útěk do Spojených států. Během války byla Toyen nucena pracovat v ilegalitě, protože její tvorba byla nacisty považována za zvrhlou. Pokračovala v ní, ale nevystavovala. Společně se Štyrským navíc podstoupili obrovské riziko, když poskytli úkryt židovskému členu pražské surrealistické skupiny Jindřichu Heislerovi, který čtyři roky bydlel v jejich koupelně. Později, po Štyrského předčasné smrti, se Heisler stal druhým partnerem Toyen.

Po válce se Toyen v obavách před nastupujícím stalinistickým režimem rozhodla odjet ze země a roku 1947 společně s Heislerem dorazila do Paříže, kde zůstala po zbytek svého života, v těsném kontaktu s Bretonem a okruhem surrealistů. Se soukromými uměleckými galeriemi a kritiky umění občas těžko vycházela, když odmítala hrát jejich hru. Říkala, že malování považuje „za přirozenou potřebu prostou jakýchkoli ambic“. Po její smrti v roce 1980 jí nicméně Centre Pompidou v Paříži uspořádalo velkou retrospektivu.

Umění Toyen odhaluje dvě její hlavní obsese. První byl sex. Mnoho jejích děl je erotických a některá, s obrovskými penisy, dosti explicitně. K množství sexuálních námětů v díle ji dovedl zájem o spisy markýze de Sade, který v ní probudily Štyrského fotografie z Château de Lacoste. Ve svém ateliéru se obklopila erotickými předměty a pornografickými fotografiemi a říká se, že i ve věku sedmdesáti let chodila v Paříži několikrát týdně do kina na filmy pro dospělé.

Toyen nikdy nemluvila o své sexuální orientaci, ale zdá se pravděpodobné, že přes její mužský zjev a další maskulinní sklony byly její vztahy s mužskými partnery přímočaré a heterosexuální. Její genderové postoje neměly tolik co do činění s její osobní sexualitou jako spíše s odhodláním tvořit umění, které bude v muži ovládaném světě přijímáno rovnoprávně.

Druhou obsesí Toyen byla zvířata. Lze pochybovat, zda se jí kterýkoli jiný surrealista co do bohatství zobrazené fauny vyrovná. Letmý průzkum jejích kompozic odhalí ne méně než třicet čtyři zvířecích druhů. Vedle všech běžných zvířat najdeme v obrazech také kudlanku nábožnou, motýly, mûry, mořské koníky, makrely, mořské úhoře, ostence, vlaštovky, holuby, orly, pěnkavy, papoušky, emu, sovy, krocany, koroptve, labutě, vrány, kuřata, králíky, lišky, vlky, rysy, lvy, tygry, gepardy, vampýry a delfíny. Někdy mají svou správnou zoologickou podobu, v jiných případech je používá jako východisko pro kom-

plexní surrealistický amalgám s jinými prvky. V jejím zpodobňování zvířat není nikdy nic přítulného nebo milého. V imaginativních scénách, které nám Toyen předkládá, vždy panuje lehce ponurá atmosféra. Její svět je stíhán přízraky a snadno pochopíme, proč tak přitahoval Bretona s jeho explicitní touhou po „nádherném“.

V roce 1953 napsal Breton o Toyen, která se stala jeho blízkou přítelkyní, následující slova: *„Toyen, která mne chytá za srdce pokaždé, když na ni pomyslím; znak vznešenosti na její tváři, hluboké chvění, které se v ní setkává se skálopevným odporem proti nejkrutějším útokům, její oči, které jsou kardinálními body světla.“*

DESMOND MORRIS

ZIVOTY
SURREALISTU

ROZHOVOR S AUTOREM
A DVA MEDAILONKY
O ČESKÝCH SURREALISTECH

Text medailonků © 2018 Desmond Morris
Translation © 2018 Denis Kostomitsopoulos
Czech edition © 2018 Bourdon, a. s.
All rights reserved

ISBN 978-80-906996-7-0

Životy surrealistů | příloha k českému vydání

Rozhovor s autorem a dva medailonky
o českých surrealistech

Vydalo nakladatelství Bourdon v roce 2018
v limitovaném počtu 200 ks.
Odpovědná redakce Zuzana Malina Černoňousová
Jazyková redakce Milan Pohl

Obálka: Detaily z obrazu Desmonda Morrise
The Jumping Three, 1949, s autorovým ručně
malovaným písmem © Desmond Morris
Na zadní straně fotografie Desmonda Morrise
v jeho ateliéru, 1948

Sazba studio Designiq
Tisk Lemon design

ISBN 978-80-906996-7-0

 BOURDON

www.nakladatelstvi-bourdon.cz